

провінціалізмы (въ роде —е вм. —иць въ 3 л. глаголовъ: лю'бе вм. лю'биць), сильно режушіе ухо лицъ привыкшихъ къ чистой народной речи; нередки и полонизмы въ словаре, а иногда даже въ фонетике, чего конечно легко избежать, если быть внимательнымъ къ своему стилю" [3, с. 59]. Так гісторык мовы застаўся гісторыкам і ў літаратуры: падкрэсліўшы перавагу агульнаразумелых сярэднебеларускіх гаворак у друкаваным слове, Я. Карскі ўказаў на неабходнасць кансалідуючага моўнага фактару ў фарміраванні агульнанацыянальнай літаратуры.

Так адна невялікая брашура дазволіла ўбачыць праз больш як дзесяноста гадоў, як аўтарытэтна і па-навуковаму абгрунтаваў акадэмік Я.Ф. Карскі нацыянальную самабытнасць старажытнага і самастойнага славянскага народа, як добра разумеў і выказаў перад удзельнікамі Усебеларускага кангрэса напрамкі будаўніцтва і аб'яднання беларускай нацыі і як многа зрабіў гэтым для абуджэння нацыянальнай самасвядомасці і самапавагі сваіх землякоў.

Літаратура

1. Беларуская мова: Энцыкл. / Беларус. Энцыкл.; Пад рэд. А.Я. Міхневіча; Рэдкал.: Б.І. Сачанка [(галоўны рэд.) і інш.]. – Мінск: БелЭн, 1994. – 655 с.
2. Карский, Е.Ф. Белорусы. Язык белорусского народа. Вып. 1: Исторический очерк звуков белорусского языка / Е.Ф. Карский. – М.: Изд-во АН СССР, 1955. – 475 с.
3. Карскі, Е.Ф. Белорусская речь. Очерк народного языка съ историческимъ освещеніемъ / Е.Ф. Карскі. – Петроградъ, 1918. – 58 с.
4. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. / рэдкал.: Г.П. Пашкоў [(галоўны рэд.) і інш.]. – Мінск: БелЭн, 2003. – Т. 6. Кн. 2: Усвея – Яшын. — 616 с.

А.Л. Садоўская

ГУРТОК “РОДНАЕ СЛОВА” ЯК АДНА З ФОРМАЎ АРГАНІЗАЦЫІ НАВУКОВА-ДАСЛЕДЧАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

Гурток “*Роднае слова*” – гэта прыдатная форма арганізацыі вучэбнай і навукова-даследчай работы студэнтаў 1-2 курсаў філалагічнага факультэта, якія маюць намер займацца навукова-даследчай працай у галіне мовазнаўства ўжо з першых дзён навучання на факультэце. Заняткі маюць на мэце, па-першае, паглыбіць лінгвістычныя веды студэнтаў пра сучасныя тэндэнцыі ў вывучэнні мовы, пазнаёміць іх з сусветнымі і айчыннымі дасягненнямі філалагічнай навукі, па-другое, удасканаліць або прывіць уменні і навыкі вядзення навукова-даследчай работы і напісання навуковых прац па актуальнай праблематыцы сучаснага мовазнаўства.

Паколькі традыцыйна, планава да навукова-даследчай дзейнасці студэнты-філолагі прыцягваюцца толькі з 3 курса праз удзел у навуковых спецыяльных семінарах і напісанне курсавых і дыпломных работ, гурток “Роднае слова”, скіраваны на працу са студэнтамі 1-2 курсаў, – гэта па сутнасці унікальная магчымасць для іх паспрабаваць свае сілы і зрабіць свае першыя крокі ў навуку пад пільным кіраўніцтвам выкладчыка-спецыяліста, рэалізаваць свой творчы патэнцыял праз удзел у канферэнцыях і іншых цікавых

мерапрыемствах, а таксама пры адпаведным старанні – апублікаваць вынікі сваіх навуковых намаганняў у адкрытым друку ўжо на першым-другім курсах. Няхай студэнты-малодшакурснікі не могуць пакуль прымаць удзел у сур’ёзных міжнародных і рэспубліканскіх конкурсах навуковых студэнцкіх работ, але яны актыўна ўключаюцца ў працу студэнцкіх, рэспубліканскіх і нават некаторых міжнародных канферэнцый (падчас у сааўтарстве са мной), з цікавымі паведамленнямі і ўласнымі навуковымі назіраннямі выступаюць перад сваім калегамі-студэнтамі на занятках па курсе “Сучасная беларуская мова”, прымаюць актыўны ўдзел у жыцці факультэта, а ў далейшым – многія з іх працягваюць актыўна займацца навукай ужо у спецсемінарах, працягваюць навучанне ў магістратуры, рыхтуюцца да паступлення ў аспірантуру.

Прапанаваная студэнтам праграма гуртка скіравана на спалучэнне ўласна лінгвістычных метадаў у даследаванні моўных фактаў з метадамі і дасягненнямі сумежных з лінгвістыкай навук: этналінгвістыкі, лінгвакультуралогіі, лінгвакраіназнаўства, арэальнай і кагнітыўнай лінгвістыкі, этнаграфіі, міфалогіі, фальклору і інш. Такі падыход да аналізу моўных фактаў падаецца нам актуальным, паколькі праблемы ўзаемасувязі мовы і культуры, лінгвістыкі і культуралогіі несумненна застаюцца актуальнымі для гуманітарных дысцыплін. Адной з такіх праблем і адначасова задач беларускай філалогіі і з’яўляецца даследаванне моўных адзінак рознага ўзроўню ў кантэксце традыцыйнай духоўнай культуры беларусаў і выяўленне этнакультурнага кампанента ў іх структуры, паколькі моўны матэрыял валодае багатым культуразнаўчым і кагнітыўным патэнцыялам і з’яўляецца ўнікальнай крыніцай ведаў пра духоўную культуру і каштоўнасці народа.

Такім чынам, праца ў гуртку “Роднае слова” скіравана не толькі на тое, каб задаволіць запатрабаванні студэнтаў у лінгвістычных ведах і забяспечыць засваенне імі пэўных моўных законаў, сфарміраваць у іх высокую моўную культуру, павагу і цікавасць да роднага слова, духоўнай спадчыны сваіх продкаў, традыцый айчыннага мовазнаўства, але і атрымаць рэальны вопыт вядзення навукова-даследчай работы, перадусім праз выкананне ўласных навукова-даследчых прац і іх апрацацыю праз выступленні на навуковых канферэнцыях і публікацыю ў навукова-метадычных выданнях.

Так, напрыклад, у выніку працы гуртка “Роднае слова” за апошнія 7 гадоў А.Л. Садоўскай падрыхтавана каля пяцідзясяці дакладчыкаў з ліку студэнтаў на студэнцкіх, рэспубліканскіх і Міжнародных навуковых канферэнцыі. Нягледзячы на юны ўзрост дакладчыкаў, формай падрыхтоўкі якіх з’яўляецца гурток “Роднае слова”, іх даклады штогод высока ацэньваліся і становіліся пераможцамі на студэнцкіх навуковых канферэнцыях. Многія з дакладаў па выніках традыцыйных студэнцкіх канферэнцый на філалагічным факультэце былі адзначаны грашовымі прэміямі і рэкамендаваны да друку. За гэты час апублікавана больш за 30 студэнцкіх навуковых работ, падрыхтаваных пад кіраўніцтвам А.Л. Садоўскай (некаторыя з іх – у сааўтарстве з навуковым кіраўніком).

Такім чынам, праз гурток “Роднае слова” навукова-даследчая праца са студэнтамі малодшых курсаў стала на кафедры сучаснай беларускай мовы апошнім часам неад’емным складнікам вучэбнага працэсу. І гэта цалкам натуральна і апраўдана, паколькі далучэнне навучэнцаў да навукова-даследчай працы і пошуку адказаў на актуальныя і спрэчныя пытанні сучаснага навуковага і цывілізацыйнага працэсу спрыяе самаідэнтыфікацыі, самавызначэнню асобы ў наш складаны час празмернай “інфарматызацыі” і “камп’ютэрызацыі” свядомасці грамадства; дапамагае з вялікай плыні інфармацыі, якая спускаецца на падростаючае пакаленне, напрыклад, праз сетку Інтэрнет, тэле- і радыёэфір і іншыя сродкі масавай інфармацыі, праз перагружаныя вучэбна-інфармацыйным матэрыялам праграмы вычленіць тыя пытанні, якія сапраўды іх цікавяць, а разам з тым патрабуюць на сучасным этапе развіцця навукі і цывілізацыі дадатковых разваг, і ўнесці свой пасільны ўклад у іх вырашэнне.

Да таго ж, навукова-даследчая праца са студэнтамі малодшых курсаў мае выразную дыдактычную скіраванасць, гэта адзін з дзейсных спосабаў і сродкаў самавыхавання і самадысцыпліны маладога чалавека, што дапамагае яму з карысцю для сябе і сваёй грамадскай пазіцыі арганізаваць свой вольны час, скіраваць свае сілы на самаразвіццё і самаўдасканаленне, а таксама набыць адпаведныя, вельмі патрэбныя для самарэалізацыі ў далейшым “дарослым” жыцці, навыкі і якасці, да прыкладу, уменне ўласнымі намаганнямі вырашаць пастаўленыя перад сабой пытанні і несці адказнасць за ўласныя развагі, правільна, дакладна і карэктна фармуляваць свае меркаванні, фарміраваць свой, уласны пункт погляду і даносіць яго да адрасата, крытычна ставіцца да ўсё нарастаючай плыні інфармацыі і “фільтраваць” яе з пазіцый уласнага светагляду ды ў рэшце рэшт фарміраваць той жа ўласны сведагляд, сістэму жыццёвых прыхрытэтаў і каштоўнасцей, сваю актыўную жыццёвую пазіцыю, што якраз і дапаможа супрацьстаяць той безыдэйнасці і разгубленасці перад складанасцямі сённяшняга жыцця і цяжкасцю выбраць свой шлях, што становіцца, на жаль, тэндэнцыяй для сучаснай моладзі, скіраванай на засваенне навакольнага асяроддзя праз усеагульную прызму прагматызму, што быццам бы дапамагае дасягнуць лепшых умоў жыцця; так званага этычнага плюралізму, што прыводзіць у сваім негатыўным праяўленні ўвогуле да ігнаравання прынцыпаў натуральнага маральнага закону, выпрацаванага нашымі продкамі стагоддзямі; праз прызму генетычна чужароднай для свядомасці дзіцяці – англійскай – мовы (маецца на ўвазе своеасаблівая, відаць, першапачаткова несвядомая, арыентацыя ў школе ўжо з пачатковых класаў на пераважнае засваенне англійскай мовы як першаснай у адносінах да роднай беларускай, нацыянальнай мовы з яе генетычнай народна-культурнай асновай, не беручы пад увагу тое, што менавіта праз мову, праз яе лепшыя, класічныя ўзоры ідзе і фарміраванне этнакультурнай і духоўнай кампетэнцыі дзіцяці ўвогуле, а значыць, духоўнае, маральна-этычнае выхаванне чалавека) і забруджанага негатыўнай інфармацыяй інтэрнету.

У святле сказанага, зразумела, узрастае адказнасць і роля ў працэсе далучэння навукоўцаў-пачаткоўцаў да традыцый айчыннай і сусветнай навукі, набываюць першыя навыкаў вядзення навукова-даследчай дзейнасці і фарміраванні ўласных навуковых пазіцый асобы выкладчыка-спецыяліста, пад кіраўніцтвам якога робяцца першыя крокі ў навуку – навуковага кіраўніка. Калі для студэнтаў старэйшых курсаў, якія ўжо ў значнай ступені сфарміраваліся як асобы, вызначыліся з жыццёвымі і навуковымі прыярытэтамі, выхаваўчая роля навуковага кіраўніка саступае месца найперш яго навукова-прафесійнай дасведчанасці, яго навуковаму аўтарытэту, то падчас заняткаў са студэнтамі малодшых курсаў поруч з навукова-прафесійнай кампетэнцыяй выкладчыка-спецыяліста ўзрастае роля асабістых якасцей кіраўніка, які павінен, на нашу думку, валодаць узорнымі чалавечымі якасцямі і імкненнем да бесперапыннага самаўдасканалення, творчым стаўленнем да працы і самой сваёй асобай фарміраваць у студэнтаў і цікавасць да навукова-даследчай дзейнасці, і імкненне да творчай самарэалізацыі і самастойнага, творчага асэнсавання актуальных навуковых пытанняў з улікам адпаведнага вопыту сусветнай і айчыннай навукі.

Спецыфіка арганізацыі навукова-даследчай дзейнасці са студэнтамі ў межах гуртка “Роднае слова” бачыцца нам і ў саміх задачах, якія стаяць перад ім як моладзевым навуковым аб’яднаннем. З аднаго боку, як ужо адзначалася намі вышэй, заняткі ў межах гуртка “Роднае слова” традыцыйна скіраваны на засваенне і паглыбленне ведаў студэнтаў пра сучасныя тэндэнцыі ў адпаведнай навуковай галіне, знаёмства іх з сусветнымі і айчыннымі дасягненнямі адпаведнай навукі; фарміраванне або ўдасканаленне уменняў і навыкаў вядзення навукова-даследчай работы і напісання навуковых прац па актуальнай праблематыцы сучаснай навукі; з другога ж, – гэта своеасаблівая навуковая “селекцыя”. Маецца на ўвазе тое, што, прайшоўшы апрабацыю сваіх навуковых здольнасцяў і вынікаў сваіх даследаванняў праз напісанне навукова-даследчых прац, выступленне перад аўдыторыяй са сваімі назіраннямі, удзел у навукова-практычных канферэнцыях і падрыхтоўку навуковых публікацый ужо з першых курсаў студэнты самі аб’ектыўна могуць ацаніць свой навуковы, інтэлектуальны і творчы патэнцыял і скіраваць свае далейшыя намаганні ў карысным для іх навуковым рэчышчы.

Як паказвае практыка, “выпускнікі” гуртка “Роднае слова” якраз і становяцца лепшым фондам спецыяльных навуковых семінараў філалагічнага факультэта і далей працягваюць актыўна займацца навукай, браць удзел у канферэнцыях і публікавацца, гэта ўжо патэнцыяльныя кандыдаты ў магістранты, аспіранты, патэнцыяльныя стыпендыяты спецыяльных фондаў. Такім чынам, праз гурток “Роднае слова” навукова-даследчая праца са студэнтамі малодшых курсаў стала на кафедры сучаснай беларускай мовы апошнім часам неад’емным складнікам вучэбнага працэсу. Гэта кампенсуе пэўным чынам адсутнасць на філалагічным факультэце вучэбнага лекцыйна-практычнага курса “Навукова-даследчая праца студэнтаў”, які чытаецца на

сённяшні дзень у многіх ВНУ рэспублікі, а таксама на некаторых факультэтах БДУ (у прыватнасці, хімічным) на другім курсе, знаёміць студэнтаў з метадамі і прыёмамі вядзення навуковага даследавання, спецыфікай выканання навукова-даследчых прац і значна аблягчае затым працу са студэнтамі ў межах навуковых спецыяльных семінараў. Спецыфіка ж навукова-даследчай працы са студэнтамі гуртка “Роднае слова” заключаецца ў тым, што яна мае не толькі ўласна пазнавальную ролю, але і дыдактычную, выхаваўчую скіраванасць, а значыць, дапамагае выхаваць, сфарміраваць ў навучэнцаў неабыхаваць да працэсаў сучаснай айчыннай і сусветнай навукі і цывілізацыйных працэсаў увогуле, сфарміраваць актыўную грамадскую і стваральніцкую пазіцыю. Да таго ж, навукова-даследчая праца са студэнтамі на малодшых курсах спрыяе іх своечасовай творчай самаідэнтыфікацыі, самавызначэнню, што дапамагае, з аднаго боку, скіраваць навучэнцаў як мага раней уласныя высілкі ў абраным для свайго асобасна-прафесійнага развіцця рэчышчы, а з другога боку, выконвае своеасаблівую “селекцыйную” функцыю, што спрыяе фарміраванню асобаснага рэзерву навукі будучыні.

Наталля Чайка

ЭЛІПТЫЧНЫЯ КАНСТРУКЦЫІ З ПРАПАЗІЦЫЯЙ СТАТАЛЬНАЙ ЛАКАЛІЗАЦЫІ

Прапазіцыя эліптычных сказаў са значэннем статальнай лакалізацыі складаецца з комплексу непрэдыкатывных кампанентаў. Звычайна ў склад названай прапазіцыі ўваходзіць актант аб’ектнага або суб’ектнага тыпу (Ag Object) і лакатыў (S Loc). Актанты ўказваюць на аб’ект або суб’ект, які размяшчаецца адносна пэўнага арыенціра. Названая структура эліптычнага сказа са значэннем статальнай лакалізацыі з’яўляецца мінімальна неабходнай: пры адсутнасці прэдыкатнага кампанента /быць/, /знаходзіцца/ прапазіцыйную семантыку ўтвараюць непрэдыкатныя – у дадзеным выпадку аб’ект (суб’ект) і лакатыў. Названая прапазіцыя рэалізуецца толькі ў *ізаморфных* структурах.

Эліптычныя канструкцыі са значэннем статальнай лакалізацыі ў межах прасторавага арыенціра. Эліптычныя канструкцыі са значэннем статальнай лакалізацыі ў межах прасторавага арыенціра ўключаюць нулявы дзеяслоў і два матэрыяльна выражаныя кампаненты. Адметнасць семантыкі названых сказаў заключаецца ва ўказанні на канкрэтны арыенцір пры дапамозе пэўных злучнікаў у спалучэнні з лакатывам. Якасць складу кампанентаў у падобных сказах можа быць розным. Прапазіцыя можа ўключаць адушаўлены суб’ект (агенса) і лакатыў Ag ø S Loc: *Твае салдаты тут, у акопах* (А.Дудараў); *Ля маці – дзеці: Лёдзя з мужам, Антось, Мікіта, Тамаш...* (Н.Гілевіч); *У засадзе Баранаў Васіль* (А.Куляшоў); *Ноч. Снягі, як горы. На снягах салдаты 3 27-га Сібірскага палка* (П.Броўка); *Бацька – у атрадзе* (В.Быкаў); *Як ні скажаш, вельмі цяжка на кавалку зарабляць. На сяле ўсё немцы ў касках, а Міколы не*